

mgr JOANNA PACEWICZ – BIEGAŃSKA

Praca doktorska na temat: „*Nowe konstrukty macierzyństwa w dyskursach intymnego obywatelstwa*” napisana pod kierunkiem prof. dr hab. Lucyny Kopciewicz

Streszczenie

Niniejsza dysertacja jest głęboką analizą i refleksją nad współczesnym macierzyństwem. Pomimo, iż bycie matką jest czymś, co wynika z kobiecej natury, jest jej siłą, mocą i przywilejem, to jest również indywidualną decyzją każdej kobiety. Praca pokazuje różnorodność współczesnego macierzyństwa. Bycie matką można bowiem przeżywać w różnych formach, konstrukcjach i kontekstach. Macierzyństwa nie można pojmować jednowymiarowo, tradycyjnie, ponieważ każda z matek tworzy oryginalny i niepowtarzalny macierzyński świat zarówno dla siebie, jak i swoich dzieci. Ponad to obraz macierzyństwa kreuje nie tylko matka, ale też rodzina, środowisko lokalne czy polityka.

Ze względu na wielość i różnorodność współczesnych form macierzyństwa, praca ta skupia się na pięciu wybranych, nowych wymiarach bycia matką. Pierwszym analizowanym wymiarem jest późne macierzyństwo, czyli podmiotem badania są kobiety, które zdecydowały się na pierwsze dziecko mając 35 i więcej lat. Drugą nową formą macierzyństwa o której mówi praca to samotne matki z wyboru (tzw. singielki), które świadomie zdecydowały się na posiadanie potomstwa wiedząc, że będą wychowywać je samotnie. Trzecią grupą są kobiety, które poczęły swe dzieci dzięki metodzie „in vitro”. Przedmiotem zainteresowania są także matki z rodzin jednopłciowych, które wychowują swoje dzieci razem z partnerką oraz matki żyjące i wychowujące dzieci w rodzinach rekonstruowanych, które współcześnie nazywa się „rodzinami patchworkowymi”.

Początek pracy nawiązuje do dużych zmian społeczno – kulturowych w świecie ponowoczesnym, które niewątpliwie miały wpływ na to, jak dziś wygląda bycie matką. Następnie opisany jest zarys historii macierzyństwa pokazujący, iż stosunek do potomstwa nie zawsze wyglądał tak samo - poddano również w wątpliwość instynkt macierzyński. Następnie podjęto refleksje nad rolą macierzyństwa w życiu kobiet oraz dokonano analizy zmian w dyskursach macierzyństwa w Polsce pochylając się m. in. nad tematyką stereotypu „Matki Polki” oraz nad postulowanym kryzysem rodziny. Kolejnym problemem do którego nawiązuje praca jest zagadnienie upolitycznionego macierzyństwa jako wymiaru intymnego

obywatelstwa. Część teoretyczna kończy się szczegółową analizą pól problemowych, czyli każdej z pięciu wybranych form macierzyństwa.

Badania zaprezentowane w pracy są badaniami jakościowymi. Wybrany paradygmat to interpretatywizm, a podejściem badawczym jest fenomenografia. Metodą gromadzenia danych był wywiad fenomenograficzny, a próbę badawczą stanowi 26 matek - 5 matek po metodzie „in vitro”, 4 matki-singielki, 8 matek „35+”, 5 kobiet z rodzin jedнопłciowych oraz 4 kobiety żyjące w rodzinach rekonstruowanych.

Jednym z ważniejszych wniosków wyciągniętych z badań jest fakt, że respondentki dwojako rozumieją proces wychowania. Z jednej strony adaptacyjnie (konserwatywnie) jako urabianie, wdrażanie do istniejących norm, a z drugiej strony liberalnie, mówiąc o rozwoju indywidualności dziecka (największą adaptacyjność wskazują matki, które urodziły dzieci w późnym wieku, najmniejszą - samotne matki i matki żyjące w związkach homoseksualnych). Jeśli chodzi o wartości, które współczesne kobiety chciałyby przekazać swoim dzieciom to charakterystyczne jest to, że matki które skorzystały z procedury in vitro i matki z rodzin rekonstruowanych w swoich wypowiedziach najwięcej miejsca poświęciły wartości rodziny. Pozostałe respondentki wskazały raczej na wartości indywidualistyczne (wolność, własne zdanie, radość, szczęście) lub wartości nieantropocentryczne (szacunek dla zwierząt). Ponad to można wyróżnić cztery główne koncepcje postrzegania dziecka przez współczesne mamy:

- dziecko jako „brakujący element”,
- dziecko jako nauczyciel „nowego życia”,
- dziecko zapelniające pustkę,
- dziecko jako źródło sensu.

Jeśli chodzi zaś o stosunek badanych mam do mitu Matki-Polki to respondentki uznały, że konstrukt Matki-Polki wyraża przede wszystkim przeciążenie kobiet obowiązkami macierzyńskimi, uciemiężenie rolą matki, oddanie się dziecku i zapomnienie o sobie. Co prawda, niektóre z nich wskazują, że konstrukt ten odnosi się do ich osobistej sytuacji, że zdarzyło się, iż zostały w taki sposób nazwane, ale respondentki dystansują się od tej definicji. Wiele respondentek podziela negatywną ocenę konstrukt Matki-Polki. Rozmówczynie są przekonane, że nie ma on żadnego związku z ich macierzyństwem. Wskazują, że warunkiem szczęśliwego dzieciństwa jest szczęśliwe macierzyństwo, dlatego

nie zamierzają niczego poświęcać w imię dobra dziecka. W kwestii intymnego obywatelstwa i upolitycznionego macierzyństwa wypowiedzi respondentek świadczą o tym, że pewna część społeczeństwa uzurpuje sobie prawo do kontrolowania macierzyństwa, tego jak będzie ono wyglądać, czym ono będzie, kiedy będzie i w jaki sposób dzieci będą wychowywane. Wiele osób nie uznaje (lub uznaje częściowo) prawo kobiet do indywidualnego realizowania się jako matka według swoich chęci, potrzeb i możliwości, a nie według „z góry” napisanego „tradycyjnego scenariusza”. Uczestniczki moich badań zdają sobie sprawę, że są oceniane przez innych i muszą się liczyć z niepocholebnymi komentarzami w sytuacji kiedy odstępują od tradycyjnego modelu macierzyństwa. W imię określonych konserwatywnych dyskursów wpisanych w konstrukt intymnego obywatelstwa, kobiety są kontrolowane i dyscyplinowane. Zabiegi te podejmowane są w imię bliżej nieokreślonego „dobra ogółu”, rzadziej - w imię dobra dziecka. Można powiedzieć, że spośród uczestniczek badań wyłaniają się dwie nowe grupy matek. Pierwszą grupą są matki neokonserwatystki (neotradycjonalistki), które definiują własne macierzyństwo wskazując na poświęcenie, brak czasu, podporządkowanie się potrzebom dziecka, „koniec własnego życia”, zapomnienie o sobie, a nawet - zaniechanie siebie. Konstrukcja ta jawi się im jako naturalna kolej rzeczy, odwieczny porządek świata, w którym kobieta jest „dopełniana” przez dziecko, przestaje być sobą i staje się matką w pełni oddaną dziecku. Nowość tego konstruktu polega na dogłębnej zmianie definiowania poświęcenia. Macierzyństwo konserwatywne przestaje mieć „męczeński” charakter. Zdecydowanie jest mu bliżej do bieguna hedonizmu, co można zawrzeć w następującej formule - na pierwszym planie jest przyjemność bycia matką, potem - codzienne troski macierzyństwa. Drugą grupą nowych matek są matki nowoczesne, które również zdefiniowały macierzyństwo jako wybór, niekiedy wzmacniany naturalną potrzebą posiadania dziecka, ale częściej - pragmatyczną motywacją (strach przed samotnością, chęć scalenia związku). Uczestniczki badań wskazały raczej na obawy przed nie zostaniem matką niż na silnie odczuwaną potrzebę macierzyństwa. Ich macierzyństwo jest nie tyle źródłem potwierdzenia ich wartości jako kobiet (jak matki neotradycjonalistki), ile impulsem dalszego rozwoju. Ich macierzyństwo jest realizowane indywidualistycznie, z punktu widzenia „ja”. Warto też zaznaczyć, iż nowość tego konstrukt macierzyństwa polega na tym, że kobiety umiejscawiają siebie jako pierwszoplanowe bohaterki macierzyństwa - niejako poprzez dziecko realizują własne cele i potrzeby (doświadczyć nowej relacji, przeżyć coś nowego, utrzymać partnera, itp.).

Praca ta zwraca uwagę na to, iż warto wsłuchiwać się w głos współczesnych matek, że warto badać macierzyńskie praktyki i dyskursy, które ulegają ciągłym przemianom i tworzą niepowtarzalne środowiska wychowawcze dla nowych pokoleń.

Summary

This dissertation is an in-depth analysis and reflection on contemporary motherhood. Although being a mother is a part of a woman's nature, her strength, power and privilege, it is also an individual decision of each woman. The thesis shows the complexity of modern motherhood. Being a mother can be experienced in various forms, constructs and contexts. Motherhood cannot be understood in one-dimensional terms, traditionally, because each mother creates an original and a unique maternal world for both herself and her children. Moreover, the image of motherhood is created not only by a mother herself, but also by her family, local environment and politics. Due to the multiplicity and variety of contemporary forms of motherhood, this work focuses on five selected new dimensions of motherhood. The first analyzed dimension is the late motherhood, i.e. the subject of the study are women who decided to have their first child at the age of 35 or older. The second new form of motherhood that the thesis discusses is the group of the so-called single mothers who, consciously and by choice decided to have children knowing that they would raise them on their own. The third group are women who conceived their children thanks to "in vitro" method. The subject of interest are mothers who live in same-sex families and raise their children together with a partner, but also mothers who live and raise their children in reconstructed families, which are "patchwork families". The beginning of the dissertation refers to major socio-cultural changes in the postmodern world which undoubtedly influenced modern motherhood. Next, an outline of the history of motherhood is described, showing that the attitude towards offspring was not always the same - and the maternal instinct was questioned. Then, reflections were made on the role of motherhood in women's lives and an analysis was made of the changes in the discourses of motherhood in Poland on the subject of the stereotype of the "Polish Mother" and on the postulated crisis of the family. Another problem that the thesis addresses is the

issue of the politicized motherhood as a dimension of intimate citizenship. The theoretical part ends with a detailed analysis of the problem fields, i.e. each of the five selected forms of motherhood.

The research presented in the dissertation is qualitative research. The chosen paradigm is interpretativism and the research approach is phenomenography. The method of data collection was a phenomenographic interview, and the research sample consists of 26 mothers - 5 mothers after the "in vitro" method, 4 single mothers, 8 "35 +" mothers, 5 women from same-sex families and 4 women living in reconstructed families.

One of the most important conclusions drawn from the research is the fact that the respondents understand the upbringing process in two ways. On the one hand, they perceive it as an adaptive (conservative) and shaping process, i. e. Raising a child in line with the existing norms. On the other hand, they comprehend it liberally, speaking about the development of a child's individuality (the greatest adaptability is indicated by mothers who gave birth at an older age, the least - single mothers and mothers living in homosexual relationships). When it comes to values that modern women would like to pass on to their children, it is characteristic that mothers who used the IVF procedure and mothers from reconstructed families devoted most of their time to family values. The remaining respondents indicated rather individualistic values (freedom, having their own opinion, joy, happiness) or non-anthropocentric values (respect for animals). Moreover, there are four main concepts of perceiving a child by modern mothers:

- child as a "missing element",
- a child as a teacher of "new life",
- a child filling the emptiness,
- the child as a source of meaning.

As for the attitude of the respondents to the myth of the Polish Mother, the respondents stated that the construct of the Polish Mother expresses, above all, overloading women with maternal obligations, limiting their freedom by and to the role of a mother, devotion to a child and resignation from their own lives. It is true that some of respondents indicate that this construct refers to their personal situation, that they have been named in a such way, however they distance themselves from this definition. Many respondents share the negative opinion of the Polish Mother construct. The interviewees are convinced that it has nothing to do with their motherhood. They indicate that the condition of a happy childhood is a happy

motherhood, therefore they do not intend to sacrifice anything for the sake of a child. In terms of intimate citizenship and politicized motherhood, the respondents' statements show that a certain part of society usurps the right to control motherhood, namely what it will look like, what it will be, when it will be and how children will be brought up. Many people do not admit (or partially recognize) the right of women to fulfill themselves as a mother individually according to their wishes, needs and possibilities, rather than according to a "pre-written" "traditional scenario". The participants of my research realize that they are judged by others and are away they may hear unflattering comments, just because they deviate from the traditional model of motherhood. In the name of certain conservative discourses embedded in the construct of intimate citizenship, women are controlled and disciplined. These measures are undertaken for the sake of an undefined "common good", less often - for the sake at child. It can be said that the two new groups of mothers emerge the studier participants. The first group constitute neoconservative mothers (neo-traditionalists) who define their own motherhood by pointing to sacrifice, lack of time, submission to at child's needs, "the end of their own life", forgetting about themselves, and even self-neglect. This construction appears to them as the natural order of things, the eternal order of the world in which a woman is "completed" by a child, ceases to be herself and becomes a mother fully devoted to her child. The novelty of this construct is a profound redefinition of sacrifice. Conservative motherhood ceases to have a "martyr's" character. It is definitely closer to the pole of hedonism, which can be summarized in the following formula - in the foreground come the pleasure of being a mother, then - the everyday worries of motherhood. The second group of new mothers consists of modern mothers, who also defined motherhood as a choice, sometimes reinforced by the natural need to have a child, but more often by pragmatic motivation (fear of loneliness, willingness to unite the relationship). The participants of the research pointed to fears of not becoming a mother rather than a strongly felt desire for motherhood. Their motherhood is not so much the source of confirmation of their value as women (like that of a neo-traditionalist mother), but an impulse for further development. Their motherhood is realized individually, from the point of view of "I". It is also worth noting that the novelty of this construct of motherhood lies in the fact that women place themselves as the main protagonists of motherhood - they realize their goals and needs through a child (experience a new relationship, experience something new, maintain a long term relationship with a partner, etc.).

This work draws attention to the fact that it is worth listening to the voice of modern mothers,

and that it is worth studying maternal practices and discourses that are constantly changing and creating unique educational environments for new generations.